

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

для проведення самостійної роботи
з навчальної дисципліни

«СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА»

*(для студентів 2 курсу денної форми навчання першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності 035 – Філологія)*

Харків
ХНУМГ ім. О. М. Бекетова
2021

Методичні рекомендації для проведення самостійної роботи з навчальної дисципліни «Сучасна українська літературна мова» (для студентів 2 курсу денної форми навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 035 – Філологія) / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова ; уклад. О. О. Долгопол, О. В. Кір'янова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2021. – 36 с.

Укладачі: ст. викл. О. О. Долгопол, ст. викл. О. В. Кір'янова

Рецензент

О. О. Телєжкіна, доктор філологічних наук, доцент Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова

*Рекомендовано кафедрою мовної підготовки, педагогіки та психології,
протокол №8 від 15.04.2021.*

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Модуль 1 Сучасна українська літературна мова	
Змістовий модуль 1.1 Фонетика. Графіка. Орфографія. Словотвір	
Тема 1.1.1 Українська мова в перекладознавчому аспекті як об'єкт вивчення. Ознаки й етапи становлення української літературної мови.....	5
Тема 1.1.2 Фонетика. Орфоепічні норми української літературної мови.....	6
Змістовий модуль 1.2 Лексикологія. Фразеологія	
Тема 1.2.1 Лексикологія. Предмет лексикології. Лексичне значення слова.....	8
Тема 1.2.2 Омоніми. Синоніми. Антоніми. Пароніми.....	9
Тема 1.2.3 Фразеологія. Етимологія.....	13
Змістовий модуль 3 Морфологія. Система частин мови сучасної української літературної мови	
Тема 1.3.1 Іменні частини мови.....	15
Тема 1.3.2 Дієслово. Дієслівні форми.....	20
Тема 1.3.3 Прислівник. Службові частини мови.....	21
Модуль 2 Синтаксичні й стилістичні норми сучасної української літературної мови	
Змістовий модуль 2.1 Синтаксис простого речення	
Тема 2.1.1 Синтаксис. Просте речення.....	24
Тема 2.1.2 Односкладні речення.....	25
Змістовий модуль 2.2 Синтаксис складного речення	
Тема 2.2.1 Синтаксис складного речення.....	27
Тема 2.2.2 Складносурядні речення.....	28
Тема 2.2.3 Складнопідрядні речення.....	29
Тема 2.2.4 Безсполучникові речення.....	30
Тема 2.2.5 Складне синтаксичне ціле.....	32
Змістовий модуль 2.3 Стилiстичні норми сучасної української літературної мови	
Тема 2.3.1 Стилiстичний синтаксис.....	33
Тема 2.3.2 Стилiстичне редагування.....	34

ВСТУП

Методичні рекомендації призначені для студентів 2 курсу денної форми навчання першого бакалаврського рівня вищої освіти, галузі знань 03 – Гуманітарні науки, спеціальності 035 – Філологія.

Мета методичних рекомендацій – забезпечити опрацювання окремих тем курсу на основі відповідних навчальних та довідкових джерел. Завдання самостійної роботи полягає в актуалізації знань із правопису; формуванні навичок роботи з навчальною та довідковою літературою; ознайомленні з текстами різних стилів, що широко вживаються в перекладацькій роботі та виробленні навичок їх складання та редагування; засвоєнні лексичного, орфоепічного, граматичного та стилістичного мінімумів.

Для самостійного вивчення тем надано план, список літературних й інформаційних ресурсів (підручники, посібники, монографії, класичні праці з українського мовознавства), більшість з яких є в бібліотеці університету, а також питання для самоперевірки.

Під час самостійного вивчення тем студентам необхідно опрацювати відповідні розділи в підручниках; перевірити свої знання за питаннями, які також включено до модульних контрольних робіт та до підсумкового контролю – заліку та екзамену.

МОДУЛЬ 1 СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.1 ФОНЕТИКА. ГРАФІКА. ОРФОГРАФІЯ. СЛОВОТВІР

ТЕМА 1.1.1 УКРАЇНСЬКА МОВА В ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧОМУ АСПЕКТІ ЯК ОБ'ЄКТ ВИВЧЕННЯ. ОЗНАКИ Й ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

План

1. Українська мова в перекладознавчому аспекті як теоретико-прикладна дисципліна.
2. Форми (різновиди) української мови.
3. Літературна мова як соціально престижна форма загальнонародної мови й основний засіб перекладу.
4. Ознаки літературної мови.
5. Основні етапи становлення української літературної мови.
6. Внесок видатних українських перекладачів у творення літературної мови.

Література й інформаційні ресурси

1. Мацюк З. О. Українська мова професійного спілкування : навч. посібник / З. О. Мацюк, Н. І. Станкевич. – Київ : Каравела, 2005. – С. 7–36.
2. Русанівський В. М. Історія української літературної мови : підручник / В. М. Русанівський. – Київ : АртЕк, 2001. – 392 с.
3. Українська мова в перекладознавчому аспекті : конспект лекцій / О. В. Когут, О. М. Мельник, М. І. Венгринюк [та ін.]. – Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2017. – 222 с.
4. Шкурятяна Н. Г. Сучасна українська літературна мова. Модульний курс : навч. посібник / Н. Г. Шкурятяна, С. В. Шевчук. – Київ : Вища школа, 2007. – С. 8–15.

Питання для самоперевірки

1. Розкажіть про мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження дисципліни «Українська мова в перекладознавчому аспекті».
2. Із якими дисциплінами вона пов'язана?
3. Яка основна ознака національної української мови?
4. Назвіть різновиди існування української мови.
5. Поясніть причини виникнення жаргонізмів у мовленні.
6. Подайте визначення літературної мови.
7. Чим літературна мова відрізняється від інших форм мови?
8. Назвіть ознаки літературної мови.

9. На які групи (типи) поділяються літературні норми відповідно до мовних рівнів? Охарактеризуйте типи літературних норм.
10. Розкажіть про варіанти літературних норм.
11. Подайте визначення термінів «кодифікація», «кодифікатор».
12. Що є засобом кодифікації мови?
13. Перелічіть основні етапи становлення української літературної мови.
14. Хто з українських перекладачів зробив внесок у розвиток української літературної мови?

ТЕМА 1.1.2 ФОНЕТИКА. ОРФОЕПІЧНІ НОРМИ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

План

1. Поняття орфоепії.
2. Вимова голосних звуків в українській мові.
3. Вимова приголосних звуків.
4. Вимова абревіатур.
5. Асиміляція приголосних у потоці мовлення.
6. Зміни приголосних при їх збігу.
7. Спрощення приголосних у звукосполученнях.
8. Поняття про евфонію.
9. Засоби милозвучності української мови.

Література й інформаційні ресурси

1. Академічний тлумачний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sum.in.ua/>
2. Глущенко В. А. Мова як система : навч. посібник / В. А. Глущенко. – Київ : Центр учбової літератури, 2011. – С. 22–39.
3. Козачук О. Г. Українська мова. Практикум : навч. посібник / О. Г. Козачук. – Київ : Вища школа, 2008. – С. 61–66.
4. Українська мова. Практикум : навч. посібник / О. М. Пазяк, О. А. Сербенська, М. І. Фурдуй, Л. Ю. Шевченко. – Київ : Либідь, 2001. – С. 38–42, 46–47.
5. Пономарев О. К. Сучасна українська мова / О. К. Пономарев. – Київ : Либідь, 2001. – С. 17–18.
6. Офіційний сайт української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ukrainskamova.com>
7. Українська мова. Енциклопедія – Ізборник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://litopys.org.ua/ukrmova/um.htm>
8. Український правопис [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://pravopys.net/>

9. Шевчук С. В. Українська мова на щодень, на щомить (для державних службовців) : навч. посібник / С. В. Шевчук, Т. М. Лобода. – Київ : Атіка, 2004. – С. 5–61.

10. Шкурятяна Н. Г. Сучасна українська літературна мова. Модульний курс : навч. посібник / Н. Г. Шкурятяна, С. В. Шевчук. – Київ : Вища школа, 2007. – С. 17–56.

Питання для самоконтролю

1. Подайте визначення орфоєпії.
2. Розкажіть про формування української літературної вимови.
3. Назвіть причини порушення норм української літературної вимови.
4. Розкажіть про співвідношення між звуками й буквами української мови.
5. Подайте характеристику голосних звуків української мови.
6. Якими є особливості вимови голосних звуків?
7. Охарактеризуйте приголосні звуки української мови.
8. Розкажіть про вимову приголосних.
9. У яких словах потрібно писати букву *Г*?
10. Розкажіть про вимову абревіатур.
11. У чому полягає асиміляція приголосних?
12. Розкажіть про змінювання приголосних: дзвінких перед глухими; глухих перед дзвінкими; свистячих перед шиплячими; шиплячих перед свистячими; *[d]* і *[m]* перед шиплячими; *[d]* і *[m]* перед свистячими; твердих перед м'якими.
13. Що Вам відомо про змінювання приголосних при їх збігу?
14. Як змінюються приголосні основи при додаванні суфіксів *-ств*, *-ськ*?
15. Що ви знаєте про спрощення приголосних?
16. Що розуміють під милозвучністю мовлення?
17. Поясніть значення терміну «евфонія».
18. Перелічіть засоби милозвучності української мови.
19. Пригадайте чергування *у – в* та *і – ї*.
20. Якими правилами регулюється вживання часток *би – б*, *ж – же*, постфіксів *–ся – -сь*?
21. Розкажіть про чергування прийменників і префіксів.
22. У яких випадках чергуються *з, к, х* із *ж, ч, ш*?
23. Пригадайте інші правила чергування приголосних. Розкажіть про найдавніші випадки чергування голосних.
24. Що вам відомо про чергування *[e]*, *[o]* з *[i]*; *[e]*, *[o]* з фонемним нулем; *[e]* з *[o]* після шиплячих і *[j]*?
25. Що таке наголос?

26. Охарактеризуйте український наголос.
  27. Які функції може виконувати наголос?
  28. Пригадайте закономірності наголошування слів в українській мові.
- Розкажіть про варіативне наголошування.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.2

ЛЕКСИКОЛОГІЯ. ФРАЗЕОЛОГІЯ

ТЕМА 1.2.1 ЛЕКСИКОЛОГІЯ. ПРЕДМЕТ ЛЕКСИКОЛОГІЇ.

ЛЕКСИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ СЛОВА

План

1. Предмет лексикології.
2. Слово як одиниця мови.
3. Лексичне й граматичне значення слова.
4. Основні типи лексичних значень слова.
5. Багатозначність слів у сучасній українській мові.
6. Значення багатозначного слова.
7. Переносне значення і переносне вживання слова.
8. Види переносних значень і переносних вживань.
9. Стилiстичне використання багатозначності.
10. Особливості перекладу багатозначних слів.

Література й інформаційні ресурси

1. Академічний тлумачний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sum.in.ua/>
2. Бевзенко С. П. Вступ до мовознавства : Короткий нарис : навч. посібник / С. П. Бевзенко. – Київ : Вища школа, 2006. – С. 90–98.
3. Глущенко В. А. Мова як система : навч. посібник / В. А. Глущенко. – Київ : Центр учбової літератури, 2011. – С. 45–50.
4. Свашенко А. О. Українська мова : довідник / А. О. Свашенко, О. О. Дудка, Л. А. Шевелева. – Харків : Світ дитинства, 2000. – С. 46–48.
5. Українська мова : енциклопедія. – Київ : Видавництво «Українська енциклопедія», 2007. – С. 281–282, 307–309, 312–314, 432–433, 465–466, 537–538, 565–568.
6. Українська мова. Енциклопедія – Ізборник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://litopys.org.ua/ukrmova/um.htm>
7. Шкурятяна Н. Г. Сучасна українська літературна мова. Модульний курс : навч. посібник / Н. Г. Шкурятяна, С. В. Шевчук. – Київ : Вища школа, 2007. – С. 212–219, 226–251.
8. Ющук І. П. Українська мова / І. П. Ющук. – Київ : Либідь, 2004. – С. 149–167.

Питання для самоконтролю

1. Подайте визначення лексикології.
2. Визначте завдання описової лексикології.
3. Розкажіть про семасіологію, етимологію, оноματοлогію, лексикографію.
4. Подайте визначення слова. Які основні ознаки слова?
5. Розкажіть про повнозначні й неповнозначні слова.
6. Що ви знаєте про лексичне й граматичне значення слова?
7. Які типи лексичних значень слова вам відомі?
8. Наведіть власні приклади слів з різними типами лексичних значень.
9. Подайте визначення багатозначного слова.
10. Поясніть причини виникнення багатозначності.
11. Які значення багатозначних слів вам відомі?
12. Чи всі значення багатозначного слова є рівнозначними?
13. Поясніть різницю між переносним вживанням і переносним значенням слова.
14. Розкажіть про метафору та її різновиди.
15. Що ви знаєте про метонімію?
16. Подайте визначення синекдохи.
17. Розкажіть про стилістичне використання багатозначних слів.
18. Які неточності можуть виникнути при використанні багатозначних слів? Як їх уникнути?
19. Чим зумовлені особливості перекладу багатозначного слова?

ТЕМА 1.2.2 ОМОНІМИ. СИНОНІМИ. АНТОНІМИ. ПАРОНІМИ

Омоніми

План

1. Поняття омонімії.
2. Омонімія та полісемія.
3. Повні й неповні омоніми.
4. Джерела омонімії.
5. Міжмовні омоніми.
6. Стилiстичні можливості омонімії.
7. Неточності, що можуть виникнути при використанні омонімів.

Література й інформаційні ресурси

1. Бевзенко С. П. Вступ до мовознавства : Короткий нарис : навч. посібник / С. П. Бевзенко. – Київ : Вища школа, 2006. – С. 90–98.
2. Глущенко В. А. Мова як система : навч. посібник / В. А. Глущенко. – Київ : Центр учбової літератури, 2011. – С. 50.

3. Мацюк З. О. Українська мова професійного спілкування : навч. посібник / З. О. Мацюк, Н. І. Станкевич. – Київ : Каравела, 2010. – С. 149–152.

4. Свашенко А. О. Українська мова : довідник / А. О. Свашенко, О. О. Дудка, Л. А. Шевелева. – Харків : Світ дитинства, 2000. – С. 51–52.

5. Українська мова : енциклопедія. – Київ : Видавництво «Українська енциклопедія», 2007. – С. 401–403.

6. Українська мова. Енциклопедія – Ізборник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://litopys.org.ua/ukrmoiva/um.htm>

7. Шкуратяна Н. Г. Сучасна українська літературна мова. Модульний курс : навч. посібник / Н. Г. Шкуратяна, С. В. Шевчук. – Київ : Вища школа, 2007. – С. 219–220.

8. Ющук І. П. Українська мова / І. П. Ющук. – Київ : Либідь, 2004. – С. 185–189.

Питання для самоконтролю

1. Подайте визначення омонімів.
2. Назвіть види однорівневої та міжрівневої омонімії.
3. Чим відрізняються омоніми від багатозначних слів?
4. Розкажіть про повні й неповні омоніми.
5. Назвіть види неповних омонімів, охарактеризуйте їх.
6. Унаслідок чого в мові з'являються омоніми?
7. Що ви знаєте про міжмовні омоніми?
8. Розкажіть про використання омонімії в науковому й офіційно-діловому стилях.
9. З якою метою використовуються омоніми в художньому, розмовному й публіцистичному стилях?
10. Що ви знаєте про індивідуально-авторську омонімію? Наведіть приклади.
11. Якої шкоди можуть завдавати тексту омоніми? За яких умов це відбувається?

Синоніми

План

1. Поняття синонімії.
2. Однорівнева й міжрівнева синонімія.
3. Синонімічний ряд.
4. Абсолютні й неповні синоніми.
5. Особливості перекладу синонімів.
6. Стилістичне використання синонімів.

Література й інформаційні ресурси

1. Бевзенко С. П. Вступ до мовознавства : Короткий нарис : навч. посібник / С. П. Бевзенко. – Київ : Вища школа, 2006. – С. 100–102.
2. Глущенко В. А. Мова як система : навч. посібник / В. А. Глущенко. – Київ : Центр учбової літератури, 2011. – С. 53.
3. Мацюк З. О. Українська мова професійного спілкування : навч. посібник / З. О. Мацюк, Н. І. Станкевич. – Київ : Каравела, 2010. – С. 143–149.
4. Свашенко А. О. Українська мова : довідник / А. О. Свашенко, О. О. Дудка, Л. А. Шевелєва. – Харків : Світ дитинства, 2000. – 49–50.
5. Українська мова : енциклопедія. – Київ : Видавництво «Українська енциклопедія», 2007. – С. 539–543.
6. Українська мова. Енциклопедія – Ізборник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://litopys.org.ua/ukrmova/um.htm>
7. Шкурятяна Н. Г. Сучасна українська літературна мова. Модульний курс : навч. посібник / Н. Г. Шкурятяна, С. В. Шевчук. – Київ : Вища школа, 2007. – С. 221–225.
8. Ющук І. П. Українська мова / І. П. Ющук. – Київ : Либідь, 2004. – С. 170–185.

Питання для самоконтролю

1. Що ви знаєте про синонімію?
2. На яких мовних рівнях виникає синонімія?
3. Назвіть функції синонімів.
4. Розкажіть про синонімічний ряд і його домінанту.
5. Що ви знаєте про абсолютні синоніми, чим вони можуть розрізнятися?
6. Які синоніми називають неповними?
7. Розкажіть про особливості перекладу синонімів.
8. Як використовуються синоніми в науковому, офіційно-діловому, публіцистичному, художньому й розмовному стилях?
9. Що ви знаєте про слова-дублети?
10. Розкажіть про евфемізми, перифрази й фігури, побудовані на основі синонімії.

Антоніми

План

1. Поняття антонімії. Антонімія на різних рівнях мови.
2. Види семантичних антонімів.
3. Однокореневі й різнокореневі антоніми.
4. Загальнономвні й контекстуальні антоніми.

5. Антоніми багатозначного слова.
6. Особливості використання антонімів та їхні стилістичні функції.
7. Стилiстично невиправдане вживання антонімів.

Література й інформаційні ресурси

1. Бевзенко С. П. Вступ до мовознавства : Короткий нарис : навч. посібник / С. П. Бевзенко. – Київ : Вища школа, 2006. – С. 102.
2. Глущенко В. А. Мова як система : навч. посібник / В. А. Глущенко. – Київ : Центр учбової літератури, 2011. – С. 53–55.
3. Свашенко А. О. Українська мова : довідник / А. О. Свашенко, О. О. Дудка, Л. А. Шевелєва. – Харків : Світ дитинства, 2000. – С. 50–51.
4. Сучасна українська літературна мова : Стилiстика / За ред. І. К. Білодіда – Київ : Наукова думка, 1972. – С. 103–107.
5. Українська мова : енциклопедія. – Київ : Видавництво «Українська енциклопедія», 2007. – С. 27–29.
6. Українська мова. Енциклопедія – Ізборник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://litopys.org.ua/ukrmova/um.htm>
7. Шкурятяна Н. Г. Сучасна українська літературна мова. Модульний курс : навч. посібник / Н. Г. Шкурятяна, С. В. Шевчук. – Київ : Вища школа, 2007. – С. 225–226.
8. Ющук І. П. Українська мова / І. П. Ющук. – Київ : Либідь, 2004. – С. 175–179.

Питання для самоконтролю

1. Що ви знаєте про антонімію? На яких мовних рівнях вона виникає?
2. Розкажіть про одно- й різнокореневі антоніми; загальномовні й контекстуальні.
3. На які групи (класи) поділяються семантичні антоніми?
4. Що таке мезонім?
5. У чому полягає особливість антонімів багатозначного слова?
6. У яких функціональних стилях здебільшого використовуються антоніми, із якою метою?
7. Розкажіть про антитезу, антифразис та епітет-оксюморон.
8. Розкажіть про стилістично невиправдане вживання антонімів?

Пароніми

План

1. Поняття паронімії. Види паронімів.
2. Види семантичних зв'язків між паронімами. Максимальна й мінімальна паронімія.
3. Міжмовні пароніми. Неточність при використанні паронімів.

4. Стилiстична роль паронiмiв.

Лiтература й iнформацiйнi ресурси

1. Бевзенко С. П. Вступ до мовознавства : Короткий нарис : навч. посiбник / С. П. Бевзенко. – Киiв : Вища школа, 2006. – С. 100.

2. Глущенко В. А. Мова як система : навч. посiбник / В. А. Глущенко. – Киiв : Центр учбової лiтератури, 2011. – С. 50–53.

3. Мацюк З. О. Українська мова професiйного спiлкування : навч. посiбник / З. О. Мацюк, Н. І. Станкевич. – Киiв : Каравела, 2010. – С. 152–158.

4. Українська мова : енциклопедiя. – Киiв : Видавництво «Українська енциклопедiя», 2007. – С. 425.

5. Українська мова. Енциклопедiя – Iзборник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://litopys.org.ua/ukrmoiva/um.htm>

6. Шкуратяна Н. Г. Сучасна українська лiтературна мова. Модульний курс : навч. посiбник / Н. Г. Шкуратяна, С. В. Шевчук. – Киiв : Вища школа, 2007. – С. 220–221.

7. Ющук І. П. Українська мова / І. П. Ющук. – Киiв : Либiдь, 2004. – С. 179–185, 189–192.

Питання для самоконтролю

1. Подайте визначення паронiмiв.

2. Чим зумовлена можливість сплутування паронiмiв? Які слова називаються паронiмами?

3. Розкажіть про паронiмiю у фразеологiї, синтаксисі, словотворі.

4. У яких семантичних спiввiдношеннях можуть перебувати паронiми?

5. Що вам вiдомо про мiжмовну паронiмiю?

6. Розкажіть про неточності, що можуть виникати при використанні слiв, здатних до паронiмiї.

7. Розкрийте стилiстичну роль паронiмiв.

8. Що таке паронiмазiя? Наведіть приклади.

ТЕМА 1.2.3 ФРАЗЕОЛОГІЯ. ЕТИМОЛОГІЯ

План

1. Фразеологiя як роздiл мовознавства.

2. Визначення поняття фразеологiчної одиниці.

3. Питання класифiкацiї фразеологiчних одиниць.

4. Джерела української фразеологiї.

5. Стилiстичне використання і трансформація фразеологiчних засобiв мови.

6. Особливості перекладу фразеологiчних одиниць.

7. Етимологiя як роздiл мовознавства.

8. Народна етимологія.
9. Деетимологізація слів.
10. Стилiстичні можливості етимології.

Література й інформаційні ресурси

1. Бевзенко С. П. Вступ до мовознавства : Короткий нарис : навч. посібник / С. П. Бевзенко. – Київ : Вища школа, 2006. – С. 108–110.
2. Глущенко В. А. Мова як система : навч. посібник / В. А. Глущенко. – Київ : Центр учбової літератури, 2011. – С. 56–64.
3. Українська мова : енциклопедія. – Київ : Видавництво «Українська енциклопедія», 2007. – С. 162–163, 197–198, 371, 702–712.
4. Українська мова. Енциклопедія – Ізборник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://litopys.org.ua/ukrmoiva/um.htm>
5. Фурдуй М. І. Українська мова. Практикум з правопису / М. І. Фурдуй. – Київ : Либідь, 2004. – С. 22–28.
6. Шкурятяна Н. Г. Сучасна українська літературна мова. Модульний курс : навч. посібник / Н. Г. Шкурятяна, С. В. Шевчук. – Київ : Вища школа, 2007. – С. 226–237, 252–258.
7. Ющук І. П. Українська мова / І. П. Ющук. – Київ : Либідь, 2004. – С. 179–185, 228–247.

Питання для самоконтролю

1. Розкажіть про фразеологію як розділ мовознавства.
2. Подайте визначення фразеологічної одиниці.
3. За якими ознаками фразеологізми відрізняються від слів і вільних синтаксичних словосполучень?
4. Розкажіть про класифікацію фразеологічних одиниць за семантичним принципом, запропоновану В. В. Виноградовим.
5. Що ви знаєте про прислів'я, приказки, крилаті вислови, афоризми?
6. Розкажіть про сентенцію, максиму, парадокс, літературну цитату, ремінісценцію.
7. Назвіть шляхи формування і джерела української фразеології.
8. Що ви знаєте про способи трансформації фразеологізмів?
9. Розкажіть про стилістичне використання засобів фразеології.
10. Що ви знаєте про особливості перекладу фразеологічних одиниць?
11. Що вивчає етимологія і в який спосіб?
12. Що ви знаєте про народну етимологію?
13. Знайдіть у газетах приклади жартівливої етимологізації слів. Назвіть функції народної етимології.
14. Розкажіть про явище деетимологізації, які його причини?

15. Розкажіть про використання можливостей етимології в різних стилях літературної мови.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3
МОРФОЛОГІЯ. СИСТЕМА ЧАСТИН МОВИ СУЧАСНОЇ
УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ
ТЕМА 1.3.1 ІМЕННІ ЧАСТИНИ МОВИ

Іменник

План

1. Морфологія як розділ мовознавства. Класифікація частин мови.
2. Іменник як частина мови, основні граматичні категорії та форми.
3. Поділ іменників на відміни й групи.
4. Парадигми відмінювання іменників. Особливості флексій іменників мішаної групи I відміни, іменників з основою на *-р* II відміни. Специфіка IV відміни. Закінчення родового відмінка однини II відміни.
5. Роль кличного відмінка в українській мові.
6. Утворення звертань із двох і більшої кількості слів.
7. Визначення роду невідмінюваних іменників іншомовного походження.
8. Родова форма іменників на *-ище*.
9. Іменники спільного роду.
10. Рід іменників, що вживаються тільки в множині.
11. Розбіжності в належності деяких іменників спільнослов'янського походження до певних родів і відмін в українській і російській мовах.
12. Множинні й однинні іменники в українській мові.
13. Залишки двоїни в сучасній українській мові.

Література й інформаційні ресурси

1. Зубков М. Г. Сучасна українська ділова мова / М. Г. Зубков. – Харків : Весна, 2010. – С. 175–186.
2. Офіційний сайт української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ukrainskamova.com>
3. Плющ М. Я. Граматика української мови : Ч.1 : Морфеміка. Словотвір. Морфологія : підруч. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл. / М. Я. Плющ. – Київ : Вища школа, – 2005. – С. 69–155, 168–169.
4. Пономарев О. К. Сучасна українська мова / О. К. Пономарев. – Київ : Либідь, 2001. – С. 118–120.
5. Український правопис [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://pravopys.net/>

6. Ющук І. П. Практикум з правопису і граматики української мови / І. П. Ющук. – Київ : Освіта, 2012. – С. 93–116.

7. Шевчук С. В. Українська мова на щодень, на щомить (для державних службовців) : навч. посібник / С. В. Шевчук, Т. М. Лобода. – Київ : Атіка, 2004. – С. 140–169.

8. Шкурятяна Н. Г. Сучасна українська літературна мова. Модульний курс : навч. посібник / Н. Г. Шкурятяна, С. В. Шевчук. – Київ : Вища школа, 2007. – С. 373–405.

9. Ющук І. П. Українська мова / І. П. Ющук. – Київ : Либідь, 2004. – С. 307–308.

Питання для самоконтролю

1. Які граматичні категорії має іменник?
2. Які іменники не належать до відмін?
3. Як визначається рід іменників, що характеризують людину за різновидом діяльності, званням, посадою?
4. Як визначається рід невідмінюваних іменників?
5. Як визначається рід аббревіатур?
6. Які іменники вживаються тільки в однині / множині?
7. Поясніть статус вокатива в системі відмінків іменників української мови.
8. Пригадайте правило вживання іменників чоловічого роду II відміни в родовому відмінку однини.
9. Поясніть систему закінчень іменників у родовому відмінку множини.

Прикметник

План

1. Розряди прикметників за значенням, особливості кожного розряду.
2. Творення ступенів порівняння якісних прикметників (синтетична й аналітична форми).
3. Поділ прикметників на повні й короткі. Загальноживаність повної форми, сфера функціонування короткої. Паралельність повних і коротких форм деяких прикметників. Незмінюваність короткої форми. Поділ повних прикметників на тверду й м'яку групи, парадигми їх відмінювання.
4. Особливості словозміни прикметників на *-лиций*.
5. Правопис суфіксів і закінчень прикметників.
6. Основні правила перекладу прикметникових словосполучень із російської мови на українську.

Література й інформаційні ресурси

1. Зубков М. Г. Сучасна українська ділова мова : підручник / М. Г. Зубков. – Київ : Весна, 2010. – С. 193–197.
2. Козачук Г. О. Українська мова : Практикум : навч. посібник / Г. О. Козачук. – Київ : Вища школа, 2008. – С. 137–141.
3. Мацюк З. О. Українська мова професійного спілкування : навч. посібник / З. О. Мацюк, Н. І. Станкевич. – Київ : Каравела, 2010. – С. 180–187.
4. Офіційний сайт української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ukrainskamova.com>
5. Плющ М. Я. Граматика української мови : Ч.1 : Морфеміка. Словотвір. Морфологія : підруч. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл. / М. Я. Плющ. – Київ : Вища школа, – 2005. – С. 171–186.
6. Пономарев О. К. Сучасна українська мова / О. К. Пономарев. – Київ : Либідь, 2001. – С. 134–149.
7. Український правопис [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://pravopys.net/>
8. Шевчук С. В. Українська мова на щодень, на щомить (для державних службовців) : навч. посібник / С. В. Шевчук, Т. М. Лобода. – Київ : Атіка, 2004. – С. 169–201.
9. Шкурятяна Н. Г. Сучасна українська літературна мова. Модульний курс : навч. посібник / Н. Г. Шкурятяна, С. В. Шевчук. – Київ : Вища школа, 2007. – С. 405–416.
10. Ющук І. П. Українська мова / І. П. Ющук. – Київ : Либідь, 2004. – С. 179–185, 335–350.

Питання для самоконтролю

1. Яка роль прикметників у мові?
2. За якими граматичними значеннями й іншими властивостями якісні прикметники відрізняються від відносних?
3. Якими способами можна передати різну міру якості?
4. Від яких іменників творяться присвійні прикметники? Як вибір суфікса залежить від відміни й групи іменника?
5. Чим відрізняються відмінкові форми прикметників твердої і м'якої груп на письмі й у вимові?

Числівник

План

1. Значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль.
2. Розряди числівників за значенням: кількісні (на позначення цілих чисел, дробові, збірні) й порядкові.

3. Групи числівників за будовою: прості й складені.
4. Типи відмінювання числівників.
5. Сполучення числівника з іменниками.
6. Особливості використання числівників у ділових паперах.
7. Конструкції на позначення часу.

Література й інформаційні ресурси

1. Зубков М. Г. Сучасна українська ділова мова : підручник / М. Г. Зубков. – Київ : Весна, 2010. – С. 218–222.
2. Козачук Г. О. Українська мова : Практикум : навч. посібник / Г. О. Козачук. – Київ : Вища школа, 2008. – С. 145–149.
3. Мацюк З. О. Українська мова професійного спілкування : навч. посібник / З. О. Мацюк, Н. І. Станкевич. – Київ : Каравела, 2010. – С. 187–196.
4. Офіційний сайт української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ukrainskamova.com>
5. Плющ М. Я. Граматика української мови : Ч.1 : Морфеміка. Словотвір. Морфологія : підруч. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл. / М. Я. Плющ. – Київ : Вища школа, – 2005. – С. 187–198.
6. Пономарев О. К. Сучасна українська мова / О. К. Пономарев. – Київ : Либідь, 2001. – С. 149–162.
7. Український правопис [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://pravopys.net/>
8. Шевчук С. В. Українське ділове мовлення : навч. посібник / С. В. Шевчук. – Київ : Алерта, 2008. – С. 198–202.
9. Шевчук С. В. Українська мова на щодень, на щомить (для державних службовців) : навч. посібник / С. В. Шевчук, Т. М. Лобода. – Київ : Атіка, 2004. – С. 201–219.
10. Шкурятяна Н. Г. Сучасна українська літературна мова. Модульний курс : навч. посібник / Н. Г. Шкурятяна, С. В. Шевчук. – Київ : Вища школа, 2007. – С. 417–424.
11. Юшук І. П. Українська мова / І. П. Юшук. – Київ : Либідь, 2004. – С. 179–185, 351–361.

Питання для самоконтролю

1. Як по-різному можна згрупувати числівники?
2. Чому більшості числівників не властиві граматичні категорії роду й числа, а числівник *один* їх має?
3. Чи однакових форм набувають прості числівники в складі складних числівників і відчислівникових слів?
4. Чому треба розрізняти відмінювання власне кількісних і збірних числівників?

5. Чим відрізняються відмінювання назв десятків і назв сотень?
6. Коли вживання збірних числівників обов'язкове або бажане?

Займенник

План

1. Питання про статус займенника в науковій літературі.
2. Поділ займенників на групи за значенням і парадигми їх відмінювання.
3. Словозміна числових займенників «декілька», «кілька», «стільки», «скільки».
4. Правопис складних займенників.
5. Особливості вживання зворотного, присвійних, означальних, заперечних і неозначених займенників у реченні.
6. Особливості перекладу займенників із російської мови на українську.
7. Явище прономіналізації.

Література й інформаційні ресурси

1. Зубков М. Г. Сучасна українська ділова мова : підручник / М. Г. Зубков. – Київ : Весна, 2010. – С. 230–235.
2. Козачук Г. О. Українська мова : Практикум : навч. посібник / Г. О. Козачук. – Київ : Вища школа, 2008. – С. 154–166.
3. Офіційний сайт української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ukrainskamova.com>
4. Плющ М. Я. Граматика української мови : Ч.1 : Морфеміка. Словотвір. Морфологія : підруч. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл. / М. Я. Плющ. – Київ : Вища школа, – 2005. – С. 199–211.
5. Пономарев О. К. Сучасна українська мова / О. К. Пономарев. – Київ : Либідь, 2001. – С. 162–169.
6. Український правопис [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://pravopys.net/>
7. Шевчук С. В. Українська мова на щодень, на щомить (для державних службовців) : навч. посібник / С. В. Шевчук, Т. М. Лобода. – Київ : Атіка, 2004. – С. 219–230.
8. Шкурятяна Н. Г. Сучасна українська літературна мова. Модульний курс : навч. посібник / Н. Г. Шкурятяна, С. В. Шевчук. – Київ : Вища школа, 2007. – С. 425–431.
9. Ющук І. П. Українська мова / І. П. Ющук. – Київ : Либідь, 2004. – С. 179–185, 361–369.

Питання для самоконтролю

1. Розкажіть про особливості відмінювання займенників кожного розряду.
2. Назвіть засоби вираження відмінкових значень займенників.

3. Що таке прономіналізація? Наведіть приклади.
4. Які семантичні й граматичні зміни відбуваються при вживанні займенників у значенні інших частин мови?
5. Назвіть основні правила правопису складних займенників.

ТЕМА 1.3.2 ДІЄСЛОВО. ДІЄСЛІВНІ ФОРМИ

План

1. Загальні відомості про дієслово як частину мови.
2. Класифікація дієслівних граматичних категорій. Загальнодієслівна категорія виду.
3. Стан дієслова. Перехідні й неперехідні дієслова.
4. Граматична категорія способу.
5. Категорія часу як одна з центральних власне дієслівних граматичних категорій.
6. Категорія особи. Безособові дієслова. Невласне дієслівні категорії числа й особи.
7. Парадигматика дієслів.
8. Дієслівне керування в українській мові.
9. Дієприкметник як одна зі змінюваних форм дієслова. Дієслівні форми на *-но*, *-то*. Переклад дієприкметників із російської мови на українську.
10. Дієприслівник як одна з неособових форм дієслова. Уживання дієприслівникових зворотів.

Література й інформаційні ресурси

1. Козачук Г. О. Українська мова : Практикум : навч. посібник / Г. О. Козачук. – Київ : Вища школа, 2008. – С. 166–182.
2. Офіційний сайт української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ukrainskamova.com>
3. Плющ М. Я. Граматика української мови : Ч.1 : Морфеміка. Словотвір. Морфологія : підруч. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл. / М. Я. Плющ. – Київ : Вища школа, – 2005. – С. 63–66.
4. Пономарев О. К. Сучасна українська мова / О. К. Пономарев. – Київ : Либідь, 2001. – С. 169–193.
5. Український правопис [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://pravopys.net/>
6. Фурдуй М. І. Українська мова. Практикум з правопису / М. І. Фурдуй. – Київ : Либідь, 2004. – С. 77–81.
7. Шевчук С. В. Українська мова на щодень, на щомить (для державних службовців) : навч. посібник / С. В. Шевчук, Т. М. Лобода. – Київ : Атіка, 2004. – С. 230–258.

8. Шкурятяна Н. Г. Сучасна українська літературна мова. Модульний курс : навч. посібник / Н. Г. Шкурятяна, С. В. Шевчук. – Київ : Вища школа, 2007. – С. 505–524.

9. Ющук І. П. Українська мова / І. П. Ющук. – Київ : Либідь, 2004. – С. 369–404.

Питання для самоконтролю

1. Чи всі способів форми дієслова змінюються за особами?
2. Від чого залежить час дієслова?
3. Чим відрізняються дієслова I і II дієвідмін?
4. Чи можна визначити дієвідміну дієслова за 1-ю особою однини?
5. Чи залежать форми наказового способу від дієвідміни дієслова?
6. Яка різниця між активними та пасивними дієприкметниками?
7. За скількома моделями утворюються пасивні дієприкметники?
8. Чи вживаються залежні слова при активних дієприкметниках недоконаного виду?
9. Дієприслівник у реченні називають ще «другорядним присудком». Які є для цього підстави?
10. Як утворюються дієприслівники?
11. Якими є особливості вживання дієприслівникових зворотів у реченні?

ТЕМА 1.3.3 ПРИСЛІВНИК. СЛУЖБОВІ ЧАСТИНИ МОВИ

Прислівник

План

1. Визначення розряду прислівника за значенням. Способи творення. Походження прислівника.
2. Розмежування прислівника й прикметника на *-о*, *-е*.
3. Утворення ступенів порівняння прислівника.
4. Правопис прислівників.
5. Переклад прислівників із російської мови на українську.

Література й інформаційні ресурси

1. Зубков М. Г. Сучасна українська ділова мова : підручник / М. Г. Зубков. – Київ : Весна, 2010. – С. 266–271.
2. Козачук Г. О. Українська мова : Практикум : навч. посібник / Г. О. Козачук. – Київ : Вища школа, 2008. – С. 182–187.
3. Офіційний сайт української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ukrainskamova.com>
4. Плющ М. Я. Граматика української мови : Ч.1 : Морфеміка. Словотвір. Морфологія : підруч. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл. / М. Я. Плющ. – Київ : Вища школа, – 2005. – С. 66, 254–257.

5. Пономарев О. К. Сучасна українська мова / О. К. Пономарев. – Київ : Либідь, 2001. – С. 194–200.

6. Український правопис [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://pravopys.net/>

7. Фурдуй М. І. Українська мова. Практикум з правопису / М. І. Фурдуй. – Київ : Либідь, 2004. – С. 81–84.

8. Шевчук С. В. Українська мова на щодень, на щомить (для державних службовців) : навч. посібник / С. В. Шевчук, Т. М. Лобода. – Київ : Атіка, 2004. – С. 258–295.

9. Шкурятяна Н. Г. Сучасна українська літературна мова. Модульний курс : навч. посібник / Н. Г. Шкурятяна, С. В. Шевчук. – Київ : Вища школа, 2007. – С. 525–530.

Питання для самоконтролю

1. Розкажіть про морфологічні ознаки й синтаксичну роль прислівника.
2. На які семантичні розряди поділяються прислівники?
3. Від яких за розрядом прислівників творяться ступені порівняння?
4. Назвіть основні типи адвербіалізації.
5. З'ясуйте основні способи творення прислівників у сучасній українській мові.
6. Назвіть основні правила написання складних прислівників.

Службові частини мови

План

1. Прийменник як службова частина мови: основні функції, класифікація за будовою і походженням.
2. Особливості правопису прийменників.
3. Уживання конструкцій із прийменниками *по, при, для, на*.
4. Сполучник як частина мови. Класифікація сполучників за походженням і будовою.
5. Сполучники сурядності й підрядності в українській мові.
6. Частка як частина мови. Класифікація часток.
7. Правопис часток.
8. Визначення особливого статусу вигуків серед інших частин мови. Визначення розряду вигуків.

Література й інформаційні ресурси

1. Вознюк Г. Л. Українська мова (за професійним спрямуванням) : навч. посібник-практикум / Г. Л. Вознюк, С. З. Булик-Верхола та ін. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. – С. 137–140.

2. Козачук Г. О. Українська мова : Практикум : навч. посібник / Г. О. Козачук. – Київ : Вища школа, 2008. – С. 187–219.
3. Офіційний сайт української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ukrainskamova.com>
4. Плющ М. Я. Граматика української мови : Ч.1 : Морфеміка. Словотвір. Морфологія : підруч. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл. / М. Я. Плющ. – Київ : Вища школа, – 2005. – С. 258–277.
5. Пономарев О. К. Сучасна українська мова / О. К. Пономарев. – Київ : Либідь, 2001. – 400с. – С. 200–219.
6. Український правопис [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://pravopys.net/>
7. Фурдуй М. І. Українська мова. Практикум з правопису / М. І. Фурдуй. – Київ : Либідь, 2004. – С. 84–91.
8. Шевчук С. В. Українська мова на щодень, на щомить (для державних службовців) : навч. посібник / С. В. Шевчук, Т. М. Лобода. – Київ : Атіка, 2004. – С. 295–324.
9. Шкуратяна Н. Г. Сучасна українська літературна мова. Модульний курс : навч. посібник / Н. Г. Шкуратяна, С. В. Шевчук. – Київ : Вища школа, 2007. – С. 568–578.
10. Ющук І. П. Українська мова / І. П. Ющук. – Київ : Либідь, 2004. – С. 419–438.

Питання для самоконтролю

1. Як відрізнити прийменник від однозвучного прислівника?
2. Чому є багато прийменників, що (разом з іменниками) указують на місце? Чим це зумовлено?
3. Коли в українській мові вживаються прийменникові конструкції з прийменниками *по, при, для*?
4. Яка функціональна різниця між сполучниками та прийменниками?
5. У чому різниця між сполучниками сурядності та підрядності?
6. Які частини мови можуть уживатися як сполучні слова?
7. Яка роль часток у мові?
8. На які групи поділяються частки за значенням?
9. Наведіть приклади формотворчих і словотворчих часток.
10. Назвіть основні правила правопису сполучників і часток.

МОДУЛЬ 2 СИНТАКСИЧНІ Й СТИЛІСТИЧНІ НОРМИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.1 СИНТАКСИС ПРОСТОГО РЕЧЕННЯ

ТЕМА 2.1.1 СИНТАКСИС. ПРОСТЕ РЕЧЕННЯ

План

1. Синтаксис української мови: об'єкт та предмет вивчення.
2. Основні синтаксичні одиниці. Словосполучення як синтаксична одиниця. Семантико-структурні типи словосполучень.
3. Речення як основна синтаксична одиниця. Класифікація речень за комунікативними та структурнограматичними особливостями.
4. Предикативний центр речення. Види підмета та присудка. Морфологічні способи їх вираження.
5. Другорядні члени речення, їх види та способи вираження.

Література й інформаційні ресурси

1. Бевзенко С. П. Сучасна українська мова. Синтаксис : навч. посіб. / С. П. Бевзенко, Л. П. Литвин, Г. В. Семеренко. – Київ : Вища шк., 2005. с. 6–42.
1. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови : [монографія] / І. Р. Вихованець. – Київ : Наук. думка, 1992. – С. 5–40. Режим доступу : <https://www.twirpx.com/file/2414235/>
2. Дудик П. С. Синтаксис української мови : підручник. / П. С. Дудик, Л. В. Прокопчук. – Київ, видавничий дім «Академія», 2010. С.7–126.
2. Кутня Г. Синтаксис сучасної української мови. Ч. I : Словосполучення та просте речення / Галина Кутня. – Львів, 2013. с. 23–39; с. 48–104.
3. Сучасна українська літературна мова : навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. / С. О. Караман, О. В. Караман, М. Я. Плющ [та ін.]; за ред. С. О. Карамана. – Київ : Літера ЛТД, 2011. С. 306–333.
4. Сучасна українська мова : підручник / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін. ; за ред. О. Д. Пономарева. – Київ : Либідь, 1997. С. 219–259.
5. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : [підручник] / К. Ф. Шульжук. – Київ : Видав. центр «Академія», 2010. – С. 7–100.

Питання для самоконтролю

1. Що вивчає синтаксис сучасної української літературної мови?
2. Подайте визначення синтаксичної одиниці.
3. Назвіть істотні відмінності між реченням і словосполученням.
4. Які сполучення слів у реченні не є словосполученнями? Наведіть приклади.
5. Охарактеризуйте типи словосполучень за морфологічним вираженням головного слова.

6. Наведіть приклади простих і складних словосполучень.
7. Поясніть синтаксичний зв'язок при узгодженні, кореляції, керуванні та приляганні.
8. Класифікуйте речення за комунікативними та структурно-граматичними особливостями.
9. З'ясуйте основні ознаки речення.
10. Наведіть приклади окличних і неокличних речень.
11. Пригадайте види підмета та присудка, морфологічні способи їх вираження.

ТЕМА 2.1.2 ОДНОСКЛАДНІ РЕЧЕННЯ

План

1. Проблема односкладного речення в сучасному мовознавстві.
2. Особливості головного члена в односкладному реченні.
3. Структурно-семантичні типи односкладних речень.
  - 3.1. Означено-особові речення.
  - 3.2. Неозначено-особові речення.
  - 3.3. Узагальнено-особові речення.
  - 3.4. Безособові речення.
  - 3.5. Інфінітивні речення.
4. Іменникові односкладні речення.
5. Неповні та еліптичні речення.
6. Прості ускладнені речення.
7. Порядок слів у реченні.

Література й інформаційні ресурси

1. Бевзенко С. П. Сучасна українська мова. Синтаксис : навч. посіб. / С. П. Бевзенко, Л. П. Литвин, Г. В. Семеренко. – Київ : Вища шк., 2005. – С. 89–104.
2. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови : [ел. ресурс] / І. Р. Вихованець. – Київ : Наук. думка, 1992. – С. 5–40. Режим доступу : <https://www.twirpx.com/file/2414235/>
3. Дудик П. С. Синтаксис української мови : [підручник] / П. С. Дудик, Л. В. Прокопчук. – Київ : ВЦ «Академія», 2010. – С. 130–171.
4. Козачук Г. О. Українська мова. Практикум : навч. посібник. – Київ : Вища школа, 1991. С. 278–284.
5. Кутня Г. Синтаксис сучасної української мови. Ч. I : Словосполучення та просте речення / Галина Кутня. – Львів, 2013. С. 106–144.
6. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : [підручник] / К. Ф. Шульжук. – Київ : Видав. центр «Академія», 2010. – С.112–146.

7. Сучасна українська мова : [підручник] / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін. [за ред. О. Д. Пономарева]. – Київ : Либідь, 1997. – С. 262–269.

8. Сучасна українська літературна мова : навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. / С. О. Караман, О. В. Караман, М. Я. Плющ [та ін.]; за ред. С. О. Карамана. – Київ : Літера ЛТД, 2011. С. 374–392.

9. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : [підручник] / К. Ф. Шульжук. – Київ : Видав. центр «Академія», 2004. – С.112–146.

10. Сучасна українська мова : підручник / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін. ; за ред. О. Д. Пономарева. – Київ : Либідь, 1997. С. 262–269.

11. Ющук І. П. Українська мова. – Київ : Либідь, 2004. С.502–510.

Питання для самоконтролю

1. Подайте визначення поняття «односкладне речення».

2. За якою ознакою речення поділяються на односкладні та двоскладні?

3. Подайте класифікацію речень за особливостями морфологічного вираження головного члена.

4. Наведіть приклади означено-особового, неозначено-особового, узагальнено-особового, безособового та інфінітивного речень. Визначте способи вираження головного члена.

5. Установіть різницю між інфінітивними односкладними реченнями та безособовими конструкціями з інфінітивом. Наведіть приклади.

6. Подайте визначення номінативних односкладних речень.

7. Визначте головну сферу вживання неповних речень.

8. Якими конструкціями можуть ускладнюватися прості речення?

9. Пригадайте, за яких умов при однорідних членах речення ставиться кома, тире, двокрапка.

10. Пригадайте правила відокремлення прикладки.

11. Наведіть приклади суб'єктивно-модальних і суб'єктивно-оцінних значень у вставних словах і словосполученнях.

12. Що таке поширене і непоширене звертання? Де воно може розташовуватись у реченні? Як при цьому змінюються розділові знаки?

13. Поясніть, який порядок слів називають прямим і зворотнім (інверсія).

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.2 СИНТАКСИС СКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ

ТЕМА 2.2.1 СИНТАКСИС СКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ

План

1. Складне речення як синтаксична одиниця.
2. Засоби зв'язку частин складного речення.
3. Класифікація складних речень.

Література й інформаційні ресурси

1. Бевзенко С. П. Сучасна українська мова. Синтаксис : навч. посіб. / С. П. Бевзенко, Л. П. Литвин, Г. В. Семеренко. – Київ : Вища шк., 2005. С. 157–162.
2. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис : [підручник] / І. Р. Вихованець. – Київ : Либідь, 1993. – С. 280–288. Режим доступу: <https://www.twirpx.com/file/2414235/>
3. Дудик П. С. Синтаксис української мови : [підручник] / П. С. Дудик, Л. В. Прокопчук. – Київ : ВЦ «Академія», 2010. – С. 243–250.
4. Козачук Г. О. Українська мова. Практикум : навч. посібник. – Київ : Вища школа, 1991. С. 335–344.
5. Пономарьова Л. Текстотвірний потенціал складного речення / Л. Пономарьова // Функціонально-комунікативні аспекти граматики і тексту : зб. наук. праць. – Донецьк, 2004. – С. 70–75
6. Сучасна українська літературна мова : навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. / С. О. Караман, О. В. Караман, М. Я. Плющ [та ін.] ; за ред. С. О. Карамана. – Київ : Літера ЛТД, 2011. С. 445–448.
7. Сучасна українська мова : підручник / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін. ; за ред. О. Д. Пономарева. – Київ : Либідь, 1997. С. 303–306.
8. Українська мова. Практикум / О. М. Пазяк, О. А. Сербенська, М. І. Фурдуй, Л. Ю. Шевченко. – Київ : Либідь, 1990. – С. 181–185.
9. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : [підручник] / К. Ф. Шульжук. – Київ : Видав. центр «Академія», 2004. – С. 206–228.
10. Ющук І. П. Українська мова / І. П. Ющук. – Київ : Либідь, 2004. С. 565–567.

Питання для самоконтролю

1. Подайте визначення складного речення, назвіть його характеристики.
2. Що таке предикативна частина складного речення?
3. Назвіть основні семантико-синтаксичні співвідношення між предикативними одиницями складного речення.
4. Визначте принцип, на якому базується класифікація складних речень.

5. Поясніть різницю між мінімальними і багатокомпонентними конструкціями в складних реченнях.

6. Наведіть приклади складних речень зі сполучниковим і безсполучниковим зв'язком.

7. Подайте визначення складносурядного, складнопідрядного та безсполучникового складних речень та встановіть різницю між ними.

ТЕМА 2.2.2 СКЛАДНОСУРЯДНІ РЕЧЕННЯ

План

1. Складносурядні речення.

2. Семантико-синтаксичні співвідношення між предикативними частинами речень із сурядним зв'язком.

3. Засоби поєднання предикативних частин у складносурядному реченні.

4. Розділові знаки в складносурядних реченнях.

Література й інформаційні ресурси

1. Бевзенко С. П. Сучасна українська мова. Синтаксис : навч. посіб. / С. П. Бевзенко, Л. П. Литвин, Г. В. Семеренко. – Київ : Вища шк., 2005. С. 164–176.

2. Дудик П. С. Синтаксис української мови : [підручник] / П. С. Дудик, Л. В. Прокопчук. – Київ : ВЦ «Академія», 2010. – С. 250–269.

3. Козачук Г. О. Українська мова. Практикум : навч. посібник. – Київ : Вища школа, 1991. – С. 345–351.

4. Сучасна українська літературна мова : навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. / С. О. Караман, О. В. Караман, М. Я. Плющ [та ін.] ; за ред. С. О. Карамана. – Київ : Літера ЛТД, 2011. – С. 445–450.

5. Сучасна українська мова : підручник / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін. ; за ред. О. Д. Пономарева. – Київ : Либідь, 1997. – С. 305–310.

6. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : [підручник] / К. Ф. Шульжук. – Київ : Видав. центр «Академія», 2010. – С. 231–244.

7. Ющук І. П. Українська мова / І. П. Ющук. – Київ : Либідь, 2004. – С. 568–571.

Питання для самоконтролю

1. Подайте визначення складносурядного речення.

2. Назвіть основні ознаки складносурядного речення.

3. Охарактеризуйте семантико-синтаксичні співвідношення між предикативними частинами складносурядних речень.

4. Визначте принцип поділу складносурядних речень на двочленні та багаточленні.

5. Визначте різновиди складносурядних речень з огляду на граматичне походження сполучників.

6. Наведіть приклади з художньої та наукової літератури складносурядних речень із єднальним, зіставним, протиставним, розділовим, градаційним і пояснювальним значенням.

7. Поясніть основні правила пунктуації у складносурядних реченнях.

8. Коли кома не ставиться між частинами складносурядного речення?

ТЕМА 2.2.3 СКЛАДНОПІРЯДНІ РЕЧЕННЯ

План

1. Структурні особливості складнопірядних речень (далі – СПР) та засоби оформлення зв'язку між головною і пірядною частинами.

2. Класифікація складнопірядних речень.

3. Складнопірядні багатокомпонентні речення.

Література й інформаційні ресурси

1. Бевзенко С. П. Сучасна українська мова. Синтаксис : навч. посіб. / С. П. Бевзенко, Л. П. Литвин, Г. В. Семеренко. – Київ : Вища шк., 2005. – С. 176–198.

2. Дудик П. С. Синтаксис української мови : [підручник] / П. С. Дудик, Л. В. Прокопчук. – Київ : ВЦ «Академія», 2010. – С. 260–294.

3. Козачук Г. О. Українська мова. Практикум : навч. посібник. – Київ : Вища школа, 1991. – С. 351–359.

4. Сучасна українська літературна мова : навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. / С. О. Караман, О. В. Караман, М. Я. Плющ [та ін.] ; за ред. С. О. Карамана. – Київ : Літера ЛТД, 2011. – С. 451–458.

5. Сучасна українська мова : [підручник] / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін. [за ред. О. Д. Пономарева]. – Київ : Либідь, 1997. – С. 311–342.

6. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : [підручник] / К. Ф. Шульжук. – Київ : Видав. центр «Академія», 2004. – С. 249–342.

7. Ющук І. П. Українська мова. Київ : Либідь, 2004. – С. 572–611.

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте погляди учених на складнопірядне речення.

2. Чому частини складнопірядного речення є синтаксично нерівноправними?

3. Які основні різновиди пірядного зв'язку використовуються в складнопірядному реченні?

4. У чому виявляється сутність логіко-граматичної класифікації складнопірядних речень?

5. На чому ґрунтується формально-граматична класифікація складнопідрядних речень?

7. Які ознаки враховує структурно-семантична класифікація?

8. Які складнопідрядні речення належать до нерозчленованих, а які – до розчленованих?

9. Які речення належать до складнопідрядних з підрядними означальними?

10. У чому полягають специфічні особливості складнопідрядних речень із підрядною з'ясувальною частиною?

11. Охарактеризуйте складнопідрядні речення з підрядною частиною місця.

12. Як за значенням поділяються складнопідрядні речення з підрядною частиною часу?

13. Яку функцію виконує підрядна частина у складнопідрядних реченнях з підрядною частиною способу дії, міри і ступеня?

14. З'ясуйте особливості структури і семантики складнопідрядних речень із підрядною порівняльною частиною.

15. Які складнопідрядні речення належать до складнопідрядних речень із підрядними причиновими?

16. З'ясуйте специфіку складнопідрядних речень з підрядною частиною мети.

17. У чому полягає специфіка складнопідрядних речень із підрядною частиною умови?

18. Які речення належать до складнопідрядних з підрядною допустовою частиною?

19. Як співвідносяться головна і підрядна частини в складнопідрядних реченнях із підрядною частиною наслідку?

20. Укажіть особливості складнопідрядних речень із підрядною супровідною частиною.

21. У чому полягає особливість складнопідрядних багатокomпонентних речень?

22. Які моделі складнопідрядних багатокomпонентних речень належать до центральних, а які – до периферійних?

ТЕМА 2.2.4 БЕЗСПОЛУЧНИКОВІ РЕЧЕННЯ

План

1. Безсполучникові речення. Засоби зв'язку в безсполучниковому складному реченні.

2. Розділові знаки в безсполучникових складних реченнях.

3. Багатокомпонентні речення
4. Період як синтаксична структура.
5. Конструкції з чужим мовленням.

Література й інформаційні ресурси

1. Бевзенко С. П. Сучасна українська мова. Синтаксис : навч. посіб. / С. П. Бевзенко, Л. П. Литвин, Г. В. Семеренко. – Київ : Вища шк., 2005. – С. 220–225.
2. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис : [підручник] / І. Р. Вихованець. – Київ : Либідь, 1993. – С. 256–301. Режим доступу : <https://www.twirpx.com/file/2414235/>
3. Дудик П. С. Синтаксис української мови : [підручник] / П. С. Дудик, Л. В. Прокопчук. – Київ : ВЦ «Академія», 2010. – С. 295–304.
4. Козачук Г. О. Українська мова. Практикум : навч. посібник. – Київ : Вища школа, 1991. С. 359–367.
5. Сергієнко В. Двокрапка й тире в безсполучникових складних реченнях / В. Сергієнко // Дивослово. – 2003. – № 12. – С. 39–40.
6. Сучасна українська мова : [підручник] / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін. [за ред. О. Д. Пономарева]. – Київ : Либідь, 1997. – С. 342–349.
7. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : [підручник] / К. Ф. Шульжук. – Київ : Видав. центр «Академія», 2004. – С. 343–370.
8. Ющук І. П. Українська мова. – Київ : Либідь, 2004. – С. 611–613.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть особливості складних безсполучникових речень.
2. Чому безсполучникові конструкції розглядали й подекуди розглядають і тепер як складносурядні чи складнопідрядні безсполучникові складні речення?
3. У чому специфіка складних безсполучникових речень з однорідними та з неоднорідними частинами?
4. Охарактеризуйте семантико-синтаксичні співвідношення, наявні в складних безсполучникових реченнях з однорідними частинами.
5. Які семантико-синтаксичні співвідношення наявні в складних безсполучникових реченнях з неоднорідними частинами?
6. Опишіть різновиди складних неелементарних безсполучникових речень.
7. Які складні багатокомпонентні речення є сполучниково-безсполучниковими? Проаналізуйте основні типи таких утворень.
8. Що таке період? Назвіть особливості його побудови.

9. Як у мовознавстві розглядають конструкції з чужим мовленням? З'ясуйте особливості прямої мови, непрямой мови, невласне прямої мови.

ТЕМА 2.2.5 СКЛАДНЕ СИНТАКСИЧНЕ ЦІЛЕ

План

1. Складне синтаксичне ціле.
2. Структурні типи складних синтаксичних цілих.
3. Складне синтаксичне ціле і текст. Спільне та відмінне.
4. Розділові знаки у складному реченні.

Література й інформаційні ресурси

1. Бевзенко С. П. Сучасна українська мова. Синтаксис : навч. посіб. / С. П. Бевзенко, Л. П. Литвин, Г. В. Семеренко. – Київ : Вища шк., 2005. – С. 230–241; С. 253–256.
2. Дудик П. С. Синтаксис української мови : [підручник] / П. С. Дудик, Л. В. Прокопчук. – Київ : ВЦ «Академія», 2010. – С. 305–332.
3. Сучасна українська літературна мова : [підручник] / [За ред. М. Я. Плющ]. – Київ : Вища шк., 1994. – С. 397–402.
4. Сучасна українська мова : [підручник] / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін. [за ред. О. Д. Пономарева]. – Київ : Либідь, 1997. – С. 356–360; С. 371–391.
5. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : [підручник] / К. Ф. Шульжук. – Київ : Видав. центр «Академія», 2004. – С. 371–376.
6. Ющук І. П. Українська мова. – Київ : Либідь, 2004. С. 615–618; С. 628–636.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення тексту.
2. Що таке складне синтаксичне ціле? Який синонім застосовують до цього терміна в мовознавстві?
3. Охарактеризуйте описові, оповідні й розмірковувальні конструкції як типи ССЦ.
4. Назвіть засоби зв'язку компонентів складного синтаксичного цілого.
5. Доберіть приклади структурних типів складних синтаксичних цілих: з ланцюговим (послідовним) зв'язком компонентів і з паралельним зв'язком компонентів.
6. Сформулюйте правила пунктуації у складному реченні.
7. Сформулюйте основні правила пунктуації при цитуванні.

**ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.3 СТИЛІСТИЧНІ НОРМИ СУЧАСНОЇ
УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ
ТЕМА 2.3.1 СТИЛІСТИЧНИЙ СИНТАКСИС**

План

1. Стилiстичнi норми сучасної української лiтературної мови. Основнi стилiстичнi помилки.
2. Поняття стилiстичного синтаксису. Стилiстичнi можливостi синтаксису.
  - 2.1. Стилiстичнi особливостi розповiдних речень.
  - 2.2. Стилiстичнi особливостi двоскладних речень.
  - 2.3. Стилiстичнi функцiї односкладних та неповних речень.
  - 2.4. Стилiстика речень з однорiдними членами.
  - 2.5. Стилiстика речень iз вiдокремленими членами.
  - 2.6. Стилiстичнi особливостi речень iз вставними та вставленими конструкцiями i звертаннями.
  - 2.7. Стилiстичне використання складних речень.
3. Стилiстичнi ознаки багатокomпонентних ускладнених синтаксичних структур. Перiод.
4. Стилiстичнi функцiї прямої, невласне прямої мови, авторського введення.
5. Стилiстичне навантаження монологiчного, дiалогiчного i полiлогiчного мовлення.
6. Фiгури стилiстичного синтаксису.
7. Стилiстичнi прийоми.

Лiтература й iнформацiйнi ресурси

1. Дудик П. С. Синтаксис української мови : [пiдручник] / П. С. Дудик, Л. В. Прокопчук. – Киiв : ВЦ «Академiя», 2010. – С. 339–343.
2. Марич С. М. Складне синтаксичне утворення в системi синтаксису української мови / С. М. Марич // Наук. вiсн. ВДУ iм. Лесi Українки. – Луцьк, 2002. – № 6. – С. 223–230.
3. Скрипняк Т. Л. Сприйняття розумiння тексту реципiєнтом / Т. Л. Скрипняк // Наук. вiсник Вол. ун-ту iм. Лесi Українки. – 2011. – № 2.– Ч. 2. – С. 84–88.
4. Стилiстика української мови : пiдручник / Л. I. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько ; за ред. Л. I. Мацько. – Киiв : Вища шк., 2003. – 462 с.
5. Сучасна українська лiтературна мова : [пiдручник] / [За ред. М. Я. Плющ]. – Киiв : Вища шк., 1994. – С. 397–402.

6. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : [підручник] / К. Ф. Шульжук. – Київ : Видав. центр «Академія», 2004. – С. 371–376.

Питання для самоконтролю

1. Що таке стилістичні норми? Наведіть приклади їх порушення.
2. Назвіть види стилістичних помилок?
3. Дайте визначення стилістичного синтаксису.
4. Назвіть синтаксичні одиниці, які можуть бути синонімічними.
5. Поясніть стилістичні особливості розповідних речень.
6. Розкрийте стилістичне навантаження спонукальних та окличних речень.
7. Порівняйте стилістичні можливості односкладних та неповних речень.
8. Розкрийте особливості стилістичного використання однорідних членів речення.
9. У чому полягають особливості стилістики речень із відокремленими членами?
10. Охарактеризуйте на стилістичні особливості речень із вставними та вставленими конструкціями і звертаннями.
11. Охарактеризуйте стилістичне використання складних речень.
12. Доберіть із літературних джерел приклади використання прямої мови в різних функціональних стилях.
13. Яка роль монологічного, діалогічного і полілогічного мовлення в стилістиці тексту?

ТЕМА 2.3.2 СТИЛІСТИЧНЕ РЕДАГУВАННЯ

План

1. Стилiстичне редагування наукових текстiв.
2. Стилiстичне редагування публiцистичних текстiв.
3. Мовнi клiше дiлового стилю.
4. Особливостi редагування текстiв художнього стилю.

Лiтература й iнформацiйнi ресурси

1. Иванченко Р. Г. Лiтературне редагування / Р. Г. Иванченко. – Київ : Вища школа, 1983. – 247 с.
2. Лiтературне редагування : навч.-метод. посiб. / Київ. нац. ун-т iм. Тараса Шевченка, Ін-т журналістики ; [упоряд. Серажим К. С.]. – Київ : Паливода А. В., 2012. –342 с.
3. Партико З. В. Загальне редагування : нормативнi основи : [навч. посiбник] / З. В. Партико. –Львiв : ВФ «Афiша», 2006. – 416 с.
4. Рiзун В. В. Лiтературне редагування : [пiдручник] / В. В. Рiзун. – Київ : Либiдь, 1998. – 240 с.

5. Тимошик М. С. Книга для автора, редактора, видавця. Практичний посібник / М. С. Тимошик. – Київ : Наша наука і культура, 2005.– 358 с.

Питання для самоконтролю

1. Визначте об'єкт і предмет редагування.
2. Розкрийте багатоаспектність інтерпретації змісту, завдань та видів редагування.
3. Які методи редагування перекладного тексту вам відомі?
4. Що таке редагування? Визначте відмінності між ним та літературним редагуванням.
5. Що є одиницею перекладу?
6. Назвіть основні фактичні помилки і способи їх усунення в наукових та публіцистичних текстах.
7. Пригадайте типологію логічних помилок і способи їх усунення.
8. Розкрийте поняття мовної інтерференції як проблеми редагування перекладів.

Виробничо-практичне видання

Методичні рекомендації
для проведення самостійної роботи
з навчальної дисципліни

«СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА»

*(для студентів 2 курсу денної форми навчання
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 035 – Філологія)*

Укладачі: **ДОЛГОПОЛ** Олена Олександрівна,
КІР'ЯНОВА Олена Василівна

Відповідальний за випуск *О. О. Жигло*

Редактор О. А. Норик

Комп'ютерне верстання *О. Г. Ткаченко*

План 2021, 439 М

Підп. до друку 21.09.2021. Формат 60 × 84/16.
Електронний документ. Ум. друк. арк. 2,1.

Видавець і виготовлювач:
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова,
вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002.
Електронна адреса: office@kname.edu.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ДК № 5328 від 11.04.2017.